

Rapport annual della Ligia Romontscha pigl onn 1937/38

Autor(en): **Conrad, Giachen**

Objekttyp: **Article**

Zeitschrift: **Annalas da la Societad Retorumantscha**

Band (Jahr): **53 (1939)**

PDF erstellt am: **16.05.2024**

Persistenter Link: <https://doi.org/10.5169/seals-209244>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Inhalten der Zeitschriften. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern.

Die auf der Plattform e-periodica veröffentlichten Dokumente stehen für nicht-kommerzielle Zwecke in Lehre und Forschung sowie für die private Nutzung frei zur Verfügung. Einzelne Dateien oder Ausdrucke aus diesem Angebot können zusammen mit diesen Nutzungsbedingungen und den korrekten Herkunftsbezeichnungen weitergegeben werden.

Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. Die systematische Speicherung von Teilen des elektronischen Angebots auf anderen Servern bedarf ebenfalls des schriftlichen Einverständnisses der Rechteinhaber.

Haftungsausschluss

Alle Angaben erfolgen ohne Gewähr für Vollständigkeit oder Richtigkeit. Es wird keine Haftung übernommen für Schäden durch die Verwendung von Informationen aus diesem Online-Angebot oder durch das Fehlen von Informationen. Dies gilt auch für Inhalte Dritter, die über dieses Angebot zugänglich sind.

Rapport annual della Ligia Romontscha pigl onn 1937/38

Nos rapports annuals compeglian mintgamai igl onn de gestiun dals 15 de settember tochen ils 15 de settember. Veglien quels che enqueran indicaziuns en quels buca emblidar quei. Naturalmein san ils tiarms buca vegnir observai adina strictamein, tonaton ston els en general valer era dacheudenvi per confinaziun. Suentar che nies rapport annual digl onn vargau ei excepzionalmein gartegiaus ualti gronds cun buca meins che 65 paginas stampadas, compegliond la memorabla votaziun per la renconuschientscha dil romontsch sco quart lungatg nazional, essan nus necessitai de scursanir las expensas pil rapport annual ded uonn. Bugen seprofitein nus della caschun de publicar el ellas Annalas. Quei lubescha denton buc de presentar el en dubla ediziun els dus idioms principals. Nus stuein biaronz turnar al sistem praticaus pliras gadas avon onns, de redeger il rapport annual alternativamein en sursilvan e ladin. La sviluppaziun dils davos onns ha avischinau ils cerchels intellectuals aschi fetg, ch'els secapeschan tgunschamein en grondas e pintgas radunonzas comunablas e radunonzas de delegai. Aunc mai dapi che la Ligia romontscha cun sias radunonzas comunablas exista ha enzatgi giavischau ina translaziun. Perquei duesen quels cerchels saver sefamiliarisar cun l'idea de leger ina ga ni l'autra in auter dialect. Dil reminent inserein nus per regola ils rapports gie adina ella versiun originala aschia che nos rapports annuals ein mai exclusivamein redigi en in idiom principal. Vid il stadi actual e historic che reserva a scadin idiom ses dretgs vegn midau nuot.

Concernent il davos rapport annual aschunschein nus, che naturalmein era sgr. cusseglier nazional Foppa, ch'ei deplorablamein buca vegnius numnaus ella gliesta, ha priu part cauldamein per ils postulats dils Romontschs ton sin terren federal, el parlament, sco era tier mintga caschun durant la campagna della votaziun ed avon.

Sur la votaziun eis ei aunc suenter nies davos rapport annual compariu fetg biars artechels ellas gasettas de tuttas pusseivlas tiaras, ils quals nus tenin en salv, senza publicar la gliesta.

Atgnas ediziuns

Vocabulari scursaniu

Egl onn current ei il Vocabulari scursaniu de R. Vieli compariu e sa vegnir retratgs dallas librerias e dalla stamparia Condrau a Mustér.

Las lavurs pil grond Dicziunari tudestg-romontsch vegnan sistidas ad interim, perquei ch'il Vocabulari scursaniu survegn in schumellin tudestg-romontsch ch'ei empremess sin d'atun 1939.

Dicziunari ladin

Il manuscret de quei Dicziunari ei pongi preparaus a fin. Suenter la finanziaziun della stampa e suenter haver dumandau offertas dallas differentas stamparias san ins entscheiver igl onn 1939 cun la stampa definitiva.

Grammaticas

La Grammatica tudestg-sursilvana «Bien di, bien onn» da Modest Nay ei comparida e sa vegnir retratga dalla libreria C. Bernhard, Cuera. La stampa ha procurau Manatschal Ebner & Cie., Cuera.

La Bibliografia romontscha

ei la tiarza atgna ediziun della Ligia Romontscha digl onn vargau. Stampa de Bischofberger & Cie., Cuera, vendita en commissiun de F. Schuler, libreria, Cuera.

Sur la naschientscha e las savens detg difficultusas preparaziuns de nossas ovras dattan las introducziuns e nos rapports annuals de pli baul indicaziuns pli precisas, aschia che nus savein desister de dar cheu detagls. Quellas ediziuns han custau buca mo als redacturs, mobein era alla suprastanza ed al secretariat della Ligia Romontscha, sco nies archiv documentescha, abuldonts daguots de suadetsch.

La scola romontscha

Igl onn vargau ei buca mo staus fritgeivels arisguard la votaziun federala e las ediziuns realisadas ina suenter l'otra, mobein oravontut tras in'acziun per spindrar la scola romontscha ellas contradas periclitadas, principalmein el Grischun central; in'acziun veramein unica ellas annalas della historia dils sforzs per mantener il romontsch. Quell'acziun havein nus d'engraziar a sgr. *prof. Dr. Andri Augustin de Sent*.

In magister pensionau, gia egl atun della veta, cun ina sanadad scardalida, tschenta a sesez la finamira d'entscheiver tras atgna iniziativa e cun metter a disposiziun tut sias forzas, cun unfrendas personalas de temps e daners, in'acziun per spindrar il romontsch en quellas contradas. Per quei intent pren Dr. Augustin domicil a Scharons e fa da leu anora viadis en tut las vischnancas per gudignar las autoritads, ils cussegls de scola, plevons, glieud d'influenza, mo era il sempel um per sias ideas entras contact personal. Ina nunstunclenteivla activitad entscheiva en Tumliasca, Muntogna, Schons, ellas rivas dell' Albula e Gelgia, a Vaz e Lontsch, gie perfin ella allontanada val de Samignun. Dapertut passa Dr. Augustin sur la sava en casa romontscha e discussionescha sias finamiras cun la populaziun. El sto vegnir ina ga, duas ga, bia ga, mo nuot sa decuraschar el. Buca mo ils Romontschs e Miezromontschs, era quels de lungatg tudestg vegnan gudignai per sia idea. Als scolasts targlinonts empermetta el entruidament e susteniment, allas autoritads scolasticas e radunonzas popularas salva el referats. Liungs viadis en tut aura ed a pei tochen enta Calantgil stermentan buc el. E pren mira! el vegn de metter en moviment il crap. Avon sia eloquenza entscheivan ils «sche e mo» a svanir. Sustenius dallas uniuns romontschas, mo era dalla generusa promptadad digl inspectur de scola pil Grischun central *Franz Battaglia a Casti*, entscheivan ils cerchels competents a seschar muentar ed en relativamein cuort temps san ils magisters destinai entscheiver a dar als scholars l'emprema instrucziun en lur lungatg-mumma. Scolast Gees ad Almen ha gia pli baul giu entschiet a mussar tudestg e romontsch allas classas della scola inferiura de famiglias tudestgas cun sorprendents success. Cun agid della L. R. edescha Gees in compendi grammatical per l'emprema instrucziun.

Dapertut ei Dr. Augustin presents. Aschia entscheiv' ei prest a semussar success en tut las vischnauncas che vegnan en consideraziun.

In program da vasta egliada de cuors indroductivs el lungatg romontsch, vegn en medem temps era daus als carschi, als Romontschs, Miezromontschs ed a quels de lungatg tudestg che han interess ed ein ord scola. A Tusaun, Seglias, Filisur ed en auters loghens ordeifer ils confins de nies territori linguistic s'annunzieschan biars Tudestgs per ils cuors romontschs. Sin fundament de referats entusiasmons sedecidan perfin las autoritads de Samignun, ch'ei tudestgaus gia daditg, de far part dil moviment e de studegiar il lungatg dils babuns romontschs.

Schegie che la Ligia Romontscha, l'Uniun Renana e l'Uniun dil Plaun enqueran de promover l'acziun cun subsidis semuossa ei prest ch'ils mieds disponibels e la sacrificontadad de Dr. Augustin tonschan buc, ch'ei sto vegnir schaffiu in fundament finanziel pli vast. Quei agid finanziel ei finalmein vegnius dall' administraziun dil Legat Cadonau sut la presidenza de sgr. vegl cusseglier federal Dr. Calonder.

El ha possibilitau l'organisaziun d'in *cuors d'instrucziun per ils scolasts* dellas contradas periclitadas. La direcziun de quei cuors, arranschaus dals 27 de matg tochen ils 4 de zercladur 1938 a Breil, ha surpriu en meriteivla maniera sgr. *Modest Nay* sco president della commissiun de scola della L. R., il qual era ordvart qualifiaus persuerter. Per dar in' orientaziun a quels ch'eiin buca scolasts de tgei ch'ei ha setractau, schein nus suandar cheu il program dil cuors.

Program dil cuors metodich a Breil

dals 27 de matg tochen ils 4 de zercladur 1938.

Venderdis, ils 27 de matg:

1. Enzatgei davart il vitg e la vischnaunca de Breil.
2. Enzacontas caussettas e verdads pedagogicas.

Sonda, ils 28 de matg:

1. Il concept romontsch vocal (Entruidament all' emprema instrucziun el lungatg.)

2. Nos miets per emprender tudestg: Leitfaden e grammatica de Simeon.

Gliendisdis, ils 30 de matg:

1. La nova fibla sursilvana, sia idea e sia applicaziun.
2. Lecziun d'empreva cun affons de 7 onns. (Ils futurs recruts de scola.)

Mardis, ils 31 de matg:

1. a) Davart las difficultads dil dialect local.
b) L'instrucziun linguistica ella 2a, 3a e 4a classa.
2. Lecziun d'empreva 2a classa: Tgei la mumma lavura.

Mesjamna, gl'emprem de zercladur:

1. Tgei selai far cun l'instrucziun romontscha per las davosas classas.
2. Lecziun d'empreva 4a classa: Lectura.

Gevgia, ils 2 de zercladur:

1. Romontsch e tudestg en lur relaziun in cun l'auter.
2. Tgei selai contonscher ellas sing. vischnauncas periclitadas.

Venderdis, ils 3 de zercladur:

1. Damondas metodicas dell'instrucziun tudestga.
2. Lecziun d'empreva cun la 4a classa.

Sonda, ils 4 de zercladur:

Excursiun a Trun: Ischi e Cuort della Ligia Grischa.
Explicaziun de Sgr. major P. A. Vincenz.
A miezdi: *Partenza*.

Vastamein han ins specialmein stuiu furnir a scolasts, scholars e menaders dils cuors adattau material d'instrucziun. A quei pen-sum ei oravontut la L. R. sededicada. Nus havein reglau quei en-
semen cun Dr. Augustin. Finalmein ei la L. R. en entelgientscha cun la commissiun dil Legat vegnida supplicada de far ils paga-
ments per l'acziun e ded esser gideivla a Dr. Augustin cun metter a disposiziun ordavon il daner necessari. Dr. Augustin ha era compilau statisticas sur las relaziuns linguisticas els singuls lo-
ghens las qualas plaidan in impressionont lungatg e muossan che nus havein piars terren dapi la davosa dumbraziun dil pievel. Nus vulein meditar als lecturs quell'interessanta survesta:

Movimaint demographic linguistic in las principalas vschinanchas periclitadas dal Grischun central

In occasiun da mias repetidas visitas pel Grischun central intuorn pudet stabilir ün interessant movimaint da la populaziun rumantscha chi demuossa cler, co e perche cha nos linguach va cun rapids pass inavo e quant chi ais per quella radschun necessari da far tuot il pussibel per il salvar.

Eu m'ha tgnü per stabilir la statistica vi dal sistem da nombraziun federala, chi resguarda il linguach da famiglia, ma eu n'ha considerà per l'an 1937/38 eir il numer effectiv da las persunas rumantschas in mincha vschinancha, chi ais bainquant superiur, ma as recrutescha pürmassa da glieud plü veglia e chi suvent tschantscha rumantsch be our d'chasa ed in famiglia, pustüt culs uffants, tudais-ch.

Il cas, cha bap e mamma sun rumantschs e discuorran tudais-ch cun lur uffants nun ais rar. A Bonaduz per exaimpel succeda quai in 36 familias. Cun ün pa da buna voluntà e buns cusagls per chasa e scoula pudessan cun paca fadia augmentar ils rumantschs da Bonaduz per var 200. Chi ans güda?

A. Augustin.

Liug	1888		1900		1920		1930		1937/38		1937/38 Persunas rom. effectiv	Naschien- tschas		1931/38 Mortoris		Copula- ziuns	
	Tud.	Rom.	Tud.	Rom.	Tud.	Rom.	Tud.	Rom.	Tud.	Rom.		Tud.	Rom.	Tud.	Rom.	Tud.	Rom.
Almen . .	75	150	108	108	120	94	160	78	162	66	139	23	5	7	6	10	00
		67 ⁰ / ₀		50 ⁰ / ₀		44 ⁰ / ₀		33 ⁰ / ₀		29 ⁰ / ₀	60 ⁰ / ₀						
Giuvaulta .	18	62	38	36	La statistica federala quenta era ils habitonts di gl' Asil				78	9	19	5	0	4	8	6	1
		77 ⁰ / ₀		49 ⁰ / ₀						10 ⁰ / ₀	22 ⁰ / ₀						
Roten . .	55	79	62	76	81	59	88	58	123	38	72	3	4	3	10	2	2
		58 ⁰ / ₀		53 ⁰ / ₀		42 ⁰ / ₀		40 ⁰ / ₀		24 ⁰ / ₀	45 ⁰ / ₀						
Scharons .	167	324	174	256	206	232	247	197	275	165	231	47	19	24	26	19	3
		67 ⁰ / ₀		59 ⁰ / ₀		53 ⁰ / ₀		44 ⁰ / ₀		38 ⁰ / ₀	52 ⁰ / ₀						
Tumegl .	37	242	40	190	79	158	95	138	85	140	161	9	25	2	16	5	4
		87 ⁰ / ₀		83 ⁰ / ₀		66 ⁰ / ₀		59 ⁰ / ₀		60 ⁰ / ₀	72 ⁰ / ₀						
Sarn . .	16	163	64	85	78	72	109	43	117	35	81	24	6	6	4	6	3
		91 ⁰ / ₀		57 ⁰ / ₀		48 ⁰ / ₀		28 ⁰ / ₀		23 ⁰ / ₀	53 ⁰ / ₀						
Prez . .	40	192	48	153	56	158	75	150	74	119	135	12	10	4	15	4	6
		83 ⁰ / ₀		76 ⁰ / ₀		75 ⁰ / ₀		66 ⁰ / ₀		62 ⁰ / ₀	70 ⁰ / ₀						
Ziraun . .	35	276	63	192	66	189	92	168	115	125	140	13	16	10	29	13	4
		89 ⁰ / ₀		75 ⁰ / ₀		73 ⁰ / ₀		65 ⁰ / ₀		52 ⁰ / ₀	83 ⁰ / ₀						
Filisur . .	—	—	266	98	308	62	367	53	297	27	70	40	4	8	7	22	0
				24 ⁰ / ₀		17 ⁰ / ₀		14 ⁰ / ₀		8 ⁰ / ₀	22 ⁰ / ₀						
Andeer .	174	276	119	336	205	295	241	295	297	287	531						
		61 ⁰ / ₀		74 ⁰ / ₀		59 ⁰ / ₀		55 ⁰ / ₀		49 ⁰ / ₀	90 ⁰ / ₀						
Tartar . .	141	44	104	41	146	21	160	14	132	16	46						
		29 ⁰ / ₀		39 ⁰ / ₀		14 ⁰ / ₀		8 ⁰ / ₀		11 ⁰ / ₀	38 ⁰ / ₀						
Panaduz .	244	359	286	488	538	212	682	182	865	52	178						
		60 ⁰ / ₀		63 ⁰ / ₀		34 ⁰ / ₀		21 ⁰ / ₀		7 ⁰ / ₀	20 ⁰ / ₀						

Sgr. Dr. Augustin ei era compariu allas radunonzas dellas uniuns, aschia alla radunonza generala della Societad retoromontscha ed alla radunonza de delegai della Ligia romontscha per mussar si en maniera energica e sin fundament d'in reh material documentaric con basgnus in energic moviment defensiv seigi. En semeglionta maniera sefa era udir inspectur de scola Battaglia, siu meriteivel collaboratur. Pil semester d'unviern 1938/39 ei sin quei vegniu elaborau in special grond program.

Presidiada da sgr. Modest Nay ha era la Commissiun de scola della L. R. giu ina seduta ils 18 de matg 1938 cun ils sequents commembers: sgr. Modest Nay sco president, signur Dr. R. Ganzoni, Schlarigna, inspectur de scola Battaglia, sur canoni Dr. Cahannes, prof. Gisep, plinavon il secretari della L. R. Dr. Schorta e Dr. Augustin sco hosp.

Tractada ei vegnida la damonda d'in cudisch communabel de cant per las scolas romontschas, in postulat dil cuors de Breil de 1933 (mira Annalas 48, pag. 258). Già ils 4 de december 1935 ha ina radunonza d'inspecturs de scola e delegai dellas conferenzas scolasticas, presidiada dal schef d'educaziun, da quellas uras Dr. Ganzoni, tractau quei tema. La commissiun de scola ha fatg allas conferenzas la proposta d'edir in cudisch communabel de cant.

Sin quei ha Dr. Augustin fatg in cuort referat davart sia acziun ed ha anflau unanim susteniment. La commissiun ha concludiu:

1. de dumandar dalla L. R. in susteniment annual de 5000.—francs per quella acziun;

2. d'organisar il sura menzionau cuors a Breil;

3. d'envidar la L. R. de studegiar la damonda cul departement d'educaziun e culs inspecturs de scola, co ins sappi adossar allas vischnauncas *obligaziuns* arisguard l'instrucziun romontscha e *garanzias* per la realisaziun de quell' instrucziun. Ina delegaziun della commissiun consistente dils signurs Nay, Ganzoni ed Augustin vegn a passar en tractativas cul departement cantonal d'educaziun.

A pèr l'acziun Augustin ein i ils cuors linguistics ellàs scolas romontschas arranschadas dalla Ligia Romontscha tochen uss, per part dad onns enneu, principalmein a Domat ed els vitgs de Schons. Medemamein ein stai organisai ils biars cuors linguistics dai ad in numerus diember d'interessents per gronda part de

lungatg tudestg en ina retscha vischnauncas ils quals han custau alla L. R. considerabels imports.

Ins vesa che nus pegliein il taur per las cornas. Aunc mai eis ei vegniu fatg ton en tiara romontscha per principalmein francar l'instrucziun romontscha ni reintroducir ella.

L'acziun Augustin va vinavon. Siu success, l'activitad della Ligia Romontscha e dellas ulteriuras Uniuns, milsanavon la comparida dellas biaras publicaziuns romontschas e la victoria della votaziun han gia fatg tema en singulas vischnauncas a glied de lungatg tudestg, che la part de nies Cantun germanisada pli baul, vegni puspei romanisada sut l'influenza de nossa propaganda. Quei malruaus ei aunc carschius cura che cerchels romontschs de Cuera han schau far ils 4 de december 1938 in priedi romontsch ella baselgia de s. Regula — per l'emprema ga suenter cons onns??

A la fin de quei artechel schein nus aunc suandar in rapport de sgr. Dr. Augustin sur de sia acziun.

L'acziun pro rumantsch i'l Grischun central

La vita da l'uman, sco quella dals pövels e la natüra tuotta, consista dad acziun e reacziun. Scha nus pudessan vair plü profundamaing i'l nascher ed as sviluppar da tuottas chosas, schi vezzessans cha suvent la reacziun, il cuntracuolp as prepara fingià cul s'fuormar da l'acziun, dal cuolp svest. Nun ais la naschentscha fingià il prüm pass vers la mort? e chi sa, la mort forse il prüm pass vers la vita, la nouva vita?

Eir pro'l movimaint rumantsch as siouan quaistas natüralas evoluziuns. Cur cha illa seguonda metà dal 19avel tschientaner — per cuschidrar be l'ultima fasa — il svilup da l'industria dals eisters e las consequentas construcziuns da stradas e viasfier il grand trafic passet tras las valladas grischunas ed as fermet in noss cumüns e nos linguach inchaminaiva in conseguenza ün deplorabel regress, as fet sentir subit eir la necessità da reagir, da tscherchar da'l spendrar. In quaist spiert e cun quaista mera naschit fingià dal 1863 la prüma società rumantscha: Retoruman-tscha, e cur cha quella davo alch ans as rumanzet, as fuormet bainbod la seguonda e la terza definitiva.

Plansieu il bsögn da reagir as generaliset e clamet in vita successivmaing 8 societats regiunalas chi cumbattaivan per la salvezza dal rumantsch, a las qualas avant 20 ans la geniala fundaziun da la Lia rumantscha mettet la curuna e füt suot l'abila, premurusa e generusa direcziun da seis instancabel president, sar Giachen Conrad, quella chi cun criteri e mezs efficazes operet cun tangibel success, creand tras ün' abila organisaziun ed ün plan providaint üna atmosfera favuraivla e salüdaivla al mantegnimaing e l'elevaziun da la mumma romontscha.

Üna nouva vita naschit e nouva vigur as sviluppet ed as fet valair cleramaing ed efficacizamaing in tuot las valladas restadas rumantschas e tenschet eir fin quellas fingià mez intudais-chadas i'l Grischun central.

La Ligia romontscha cun la Renania preparet qua in möd müravglius ideologicamaing il terrain per ün' acziun concreta da contact direct chi pudet facilmaing entrar in funcziun, profitand dal momaint psicologic da la champagna e votaziun pro IV lingua.

Fingià i'ls ans precedaints avaivan la L. R. e la Renania obtgnü cha in 8 cumüns sün 30 dals plü periclitats gniva dat instrucziun rumantscha in scoula. Quels sun dvantats fingià l'an passà 22 ed in 12 cuors gnit cumparti rumantsch a creschüts. Las scoulas intensifichettan quaist an l'instrucziun, 6 cun la fibla rumantscha e duos novas — Giuvaulta e Tartar — cumanzettan cun l'instrucziun rumantscha. In quaist inviern gnittan organisats 6 novs cuors tuots bain frequentats tant cha hoz nu reistan plü co 3 cumüns — Sarn, Flerden e Calantgil — chi nun han ingüna instrucziun rumantscha. Nus avain però buna spranza cha eir quels madüran prossmamaing. Quaists resultats obtgnüts in uschè cuort temp ultrapassaivan las plü optimisticas aspettativas, e scha nus cuschidrain cha in tuot quels cumüns nun eira da blers decennis e da tschientiners ed in part da l'existenza svesa da las scoulas innan stat mussà ün sul pled rumantsch, schi ha que in vardà bod dal miraculus e güstifichescha nossa spranza cha eir in quaistas valladas possa il rumantsch gnir definitivmaing salvà.

Id as verificet cha il contact direct e cuntin cun la populaziun, cun magisters, autoritads scolasticas, ecclesiasticas e politicas e las cuntinuas pratchas e visitas sainza dar loc fuorman il meglder sistem per obtgnair alch da positiv pro noss Grischuns chi suvent cun

buna disposiziun e magari cun la megldra intenziun nu's mouvan sch'els nu vegnan sistematicamaing e repetidamaing stumplats.

Opposiziun nu chattettans blera, qua e là pro qualche magister, ma pel solit pudet quella gnir vendschüda o almain nun avet consequenzas fatalas.

Pro nossa acziun ans güdettan e cooperettan validamaing e generusamaing signur cussglier guvernativ dr. Nadig, sustgnind cun fina incletta nossa acziun, signur cussglier federal dr. Calonder, simpatisand ed accordand agüd finanziari our dal magnific legat Cadonau, sar Giachen Conrad, president da la L. R., sar S. Loringett da la Renania, dr. Schorta, dr. Vieli, sar Modest Nay e fich efficacizamaing signur inspectur F. Battaglia, agind cun admirabel schlantsch pro scoulas e cumünas politicas.

Nossa acziun nun as fermet pro'l pövel in general per l'erudir e stimular tras numerus referats, sairas rumantschas, teaters etc. e pro las scoulas e cuors per instruir, ella as stendet eir sün las singulas persunas e sün las famiglias, in tgnand las prümas a discuorrer rumantsch cun quels chi san ed offrind a quels chi vöglian imprendere adequata instrucziun privatamaing e, s'inclegia, gratuitamaing cumprais ils relativs cudeschs. Bain blers and profitettan.

In quella occasiun pudet cun grand plaschair constatar cha eir pro gliend linguisticamaing da fuond sü tudais-cha la disposiziun psichica sco la basa organica-vocala sun restadas rumantschas que chi facilitescha enormamaing il stüdi. Be uschea füt pussibel cha plüs da meis scolars pür aviand causa lur diurna occupaziun, zuond paca peda per imprendere, rivettan davo 15, 20 uras, in singuls cas eir amo in main, a pudair sustgnair üna simpla conversaziun rumantscha sainza difficultà. Resultats vairamaing sorprendents.

Pro las famiglias tscherchettan dad obtgnair, ch'ellas repiglian il rumantsch sco lingua da famiglia, e nus pudain registrar eir in quel rapport singuls success, ma quella part da la lavur ais forsa da tuottas la plü greiva. I dumonda üna ferma voluntà e granda energia e resolutezza per ir cunter e superar ün adüs raggischà aint dad ans ed ans. Nus sperain cha cun l'ir dal temp e cu la repercussiun chi gnarà da la scoula eir quaist püt dal program chatta salüdaivla soluziun.

Scha nus reuschin a far incleger amo meglader al pövel cha esser e restar Rumantschs ais ün privilegi, cha nus avain fich bunas radschuns dad esser superbis da nos linguach, e scha nus gnin da persvader magisters ed autoritats scolasticas cha l'instrucziun rumantscha nu porta ingün dan al tudais-ch, anzi al saja sviluppand il sen sen linguistic sainza dubi ütil, schi sarà venschüda bainbod tuotta opposiziun e la via sarà libra per gnir a nos böt: salvar, elevar e consolidar nossa favella in tuot il territori rumantsch.

A. Augustin.

Caussas generalas

La propaganda generala della Ligia romontscha compeglia onn per onn igl entir territori de nies interess. Pli e pli ha principalmein nies secretari, che sa gie dedicar mo ina part dil temps, de dar rispostas a damondas da tut las parts dil mund. Alla L. R. vegnan fätgas damondas e pretensiuns da tuttas varts ed en tuttas caschuns, cunzun finanziamein. En prest 20 onns ha il president, che administrescha en medem temps era la cassa della Ligia Romontscha e quella dil Legat Cadonau, pagau gronds e pigns imports per miez milliun francs, ils quals han per gronda part promoviu nossas ediziuns, mo era fructificau ils roms della veta culturala romontscha.

Sch'ins patratga che nies pievel ha de pagar contribuziuns per ina u pliras Uniuns, e sto cumprar las numerusas publicaziuns, sche san ins capir ch'ei drova susteniment en cass specials. Ed ei cuora e passa adina enzatgei! Egl onn vargau ha nossa cassa purtau in bi import per la realisaziun e la propaganda della votaziun federala ed igl onn che vegn havein nus l'Exposiziun nazionala, nua ch'il lungatg romontsch duei era obtener siu plaz. Mo nus savein che nies pensum sto vegnir sligliaus buca per la Svizra entuorn, mo bein *tier nus el Grischun*. Sch'ins savess raquintar cheu en detagl nua che la L. R. gida dapertut, sche seresultass ei evidentamein, che nus sespruein de far nies duer. Ver eis ei, che la L. R. — buca per cuolpa de sia suprastonza — ha stuiu impunder duront biars onns in grond daner per la preparaziun dellas ediziuns grondas, mo quella perioda ei prest superada ed empau alla ga vegnan resursas libras per la realisaziun de tonts puncts programatics che ston ad interim aunc spetgar in tec.

Senza intrar cheu, muort il plaz restrenschiu, pli detagliada-mein en nossas fatschentas e quitaus, savein nus constatar cun plasher, ch'igl onn vargau hagi cun bein enqual bi success preparau a nus ed a nies pievel bia legria. Engraziament a tut quels che han cooperau a quei success!

Il referent: *Giachen Conrad.*